

İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri*

Value Tendency of 6th Grade Elementary School Students

Süleyman YİĞİTTİR**
Adem ÖCAL***

ÖZET

Öğretim programlarında öğrencilere birtakım değerlerin kazandırılması hedeflenmektedir. Birçok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de, öğrencilere kazandırılacak değerler konusunda ciddi tartışmalar yapılmaktadır. Bu bakımdan bireylere kazandırılması gereken değerler ve insanların değer yönelimlerinin tespit edilmesi önemlidir. Bu çalışmada, Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde değerler eğitiminin hedef kitlesi olan öğrencilerin görüşlerine değer yönelimlerinin belirlenmesi amacıyla müracaat edilmiştir. Çalışma, Ankara iline bağlı Altındağ, Mamak, Keçiören, Çankaya, Yenimahalle, Sincan ilçelerinden rastgele seçilen 9 farklı ilköğretim okulunda gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin çevrelerindeki insanlarda görmek istedikleri değerlerin belirlenmesinde, uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan görüşme formu kullanılmıştır. Öğrencilerden elde edilen yazılı dönütler içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışma kapsamında 6.sınıf öğrencilerine ait 1232 adet form değerlendirilmiştir. Öğrencilerin 97 farklı değeri tercih ettikleri ancak bunlar içinden sırasıyla çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik değerlerini daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu değerler, Akbaş ve Rokeach tarafından geliştirilen değer sınıflandırmaları ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada en fazla tercih edilen yukarıdaki 13 değerden, Rokeach'ın sınıflandırmasındaki değerlerden sadece 5 değer (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörülü olma, temizlik ve sevgi) olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: değer eğitimi, değer yönelimleri, ilköğretim, sosyal bilgiler

Çalışmanın türü: Araştırma

ABSTRACT

Value education enables individuals to gain their own social and cultural judgments together with the universal values, and it also makes individuals be ready for the problems that may occur. In order to prevent value crises, researches are being made throughout the world, especially in Europe and America. Value education consists of fields such as citizenship education, character education, moral education, law education, sex education, addiction education, religion education and has a special impact on formal education. There may be various views towards values in society, because there are superiority and priority relationships between values. For instance, dominant values have become values that concerns not only individuals but also societies.

Values are beyond-situation goals which are desired, guided light to the individuals that having different importance levels. They reflect the preferences and wishes, that is, values are beliefs about something/somebody can be desired or not. Individuals' value tendencies represent thoughts that managing society and home life, effecting human activities in long time periods. There are lots of classifications on values. Rokeach's classification (1973) is considerably comprehensive and shed light on following researchers. To this categorization, values are handled as terminal values and instrumental values (necessary qualifications to reach terminal values).

The researches have shown that value tendencies differ from society to society. Until the revision of elementary school program in 2004, values existed as "latent acquisitions" in the curriculum. However, in new curriculum they are stated directly and students were aimed to gain these values. As in many countries, also in Turkey, it is not clear which values should be taught to the students. For this reason, it is of great importance to determine individuals' value tendencies in elementary education period.

The aim of this study is to determine sixth grade students value tendencies. In this study, students' values stated and the value classification of Rokeach (1973) and Akbaş (2004) were also compared.

Survey method was used in the study to determine value preferences of students. Study was conducted in nine elementary schools which were randomly selected from districts of Ankara which are Altındağ, Mamak, Keçiören, Çankaya, Yenimahalle, Sincan.

In order to identify students' value judgments the question of "Which features should exist in the people around you?" were asked. The question was controlled by the academicians who are experienced in the field of social studies education and educational sciences. Students responded the question by writing the answer on a paper. They stated their preferences with only one or more than one value statement. Interview forms were distributed to 1315 students in the scope of the study; however, 83 forms were eliminated due to not being concerned with values or because of emptiness. In total, a number of 1232 student interview forms (651 males and 664 males) were evaluated.

* Bu çalışmanın bir kısmı 28-30 Mayıs 2009 tarihleri arasında Uşak Üniversitesi'nce düzenlenen "I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi" Sempozyumu'nda *sözlü bildiri* olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

*** Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi

The statements recorded by the students were put through to content analyses. Firstly data were organized for each individual separately and were documented. Later, they were compared according to value classifications used by Akbaş (traditional, democratic, job related, scientific and basic) and Rokeach (terminal and instrumental). The results were depicted via using frequency tables and percentages.

Vital findings were obtained as a result of determining the value tendencies of students. The students expressed the features they wanted to see in the people around and they were able to prefer more than one value. While these statements were determined students words recorded to forms were taken into consideration. They totally mentioned about 97 value statements. The number of statements existing in the interview forms differed from 1 to 414.

It has been found out that students especially gave more importance to values concerning environment (environment cleanup, environmental sensity and nature love) and values that takes an important role in interpersonal relationships (love, respecting, tolerance, helpfulness, honesty). The tendencies towards refraining from bad words and behaviors and the value of wanting to be a good person showed that students were against the concepts such as violence, being immoral and being unqualified.

It is interesting to see that sixth grade students emphasize national values very little. In the view of this, students should be also made to gain values that reinforce national, democratic and social unity except for the objectives of the curriculum.

In this study, it was seen that preferred statements differed from Rokeach's classification. It was found that students' most favorite values didn't exist in Rokeach's classification. Of 13 value statements which preferred in this study, only 5 value statements (honesty, charity, having tolerance, cleanliness and love) are compatible with Rokeach's classification (terminal and instrumental values). According to obtained findings, it was understood that students paid to instrumental values more importance than terminal values. While students preferred honesty value mostly (%22, 6), imaginativeness value was stated in minimal proportions. The most preferred (%11,7) terminal value is *love*. These findings can be interpreted that Rokeach's classification is not compatible with the structure of Turkish contemporary society and inter-societal cultural differences may be effective on value tendencies.

In this study, it was clarified that value classifications were not functional enough. Findings depicted that values were disjoint that is, a value finding in one classification didn't exist in another classification. Because, students may tend to different values and they may express values differently due to the effects of media, school and their family.

With these types of studies it may be decided which values to teach to students and new generations. When student tendencies are examined, if it is taken into consideration that students emphasized values concerning environment, it can be concluded that textbooks and media are effective in environmental values. Accordingly, this idea should be more comprehensive and it is inevitable to conduct these types of studies in different socio-economical settlements.

As it can be understood from student tendencies, it should be given importance that values aimed to have students learn will not be sufficient when they learn values with their own selves. For this there should be collaboration among families, schools and society. In these activities media institutions should take an active role and contribute positively to the process.

Keywords: value education, tendency of value, elementary education, social studies

The type of research: Research

GİRİŞ

Günümüz dünyası hızlı değişimlere sahne olmaktadır. Bu değişimler çevresel, siyasal, sosyal ve psikolojik dönüşümleri beraberinde getirmektedir. Değişime uyum sağlamak, modern insanın psiko-sosyal gelişiminin bir sonucudur. İnsanlar gözle görülebilen maddi farklılaşmalara kolay uyum sağlarken, toplumsal ve psikolojik dönüşümlere uyum sağlamada aynı oranda başarılı olamamaktadırlar. Hele karakter gelişimi henüz tamamlanmamış olan gençlerde ve çocuklarda bu uyum süreçleri daha gecikmeli ve sıkıntılı yaşanmaktadır. Bu sıkıntıların aşılmasında en etkin yollardan birisi, genç nesilleri içinde yaşadıkları toplumla kaynaştıracak değerlerin kazandırılmasıdır. Değer eğitimi, değişen dünyada bireylerin kendi kültürel ve toplumsal yargılarıyla birlikte evrensel değerleri kazanmasını ve yaşanabilecek sıkıntılara karşı hazırlıklı olmasını öngörmektedir (Doğan, 2007: 630). Bu nedenle Dünya'da artan değerler bunalımını önlemek için çok sayıda ülkede değerlerin nasıl öğretileceği ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır (Stanley, 1983: 242).

Weber'le birlikte üne kavuşan değer kavramı üzerinde İngiltere'de ve Avrupa'da çeşitli değer araştırmaları yapılmaktadır (Blackman vd., 2005: 3). Ancak hala "değer" terimi konusunda farklı anlayışlar mevcuttur (Halstead, 1996: 5). Literatürdeki en yaygın tanımıyla değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum-ötesi hedeflerdir. Değerler istek, tercih ve arzuları yansıtır, yani bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır (Güngör, 1993: 19).

Değerler eğitimi ise; vatandaşlık eğitimi, karakter eğitimi, ahlak eğitimi, hukuk eğitimi, cinsellik eğitimi, madde bağımlılığı eğitimi, din eğitimi gibi alanların hepsini kapsayan şemsiye bir uygulama olarak eğitimde özel bir etkiye sahiptir. Günümüzde kullanılan diğer terimlerle de çok yakından ilgilidir. Ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel gelişim, karakter eğitimi, erdemler eğitimi gibi (Kirschenbaum, 1995: 13–29; Halstead vd., 2000: 169). Bu görüşün karşısında olan Afdal (2007: 334), değerler eğitimi, karakter eğitimi ve diğer

terimleri ahlâk eğitimin alt kategorileri olarak sınıflamaktadır. Yine de değer eğitiminin diğer kavramlardan - özellikle ahlak eğitiminden - ayırt edilemeyeceği, fakat ahlak eğitiminden daha kapsamlı bir anlam taşıdığı görüşü değer eğitimi alanına hâkimdir (Haydon, 2004: 126).

Öğretim programları boyutundan meseleye baktığımızda, kendi ayakları üzerinde kalabilen, iyi, yasalara saygılı vatandaşlar yetiştirilmedi, günümüz okullarında bilginin yanı sıra değerlerin de kazandırılmasına önem verildiği anlaşılmaktadır. Değerlerin öğretiminde alışılmış öğretim metotlarından farklı, istenilen sonuçlara götürecektir daha gelişmiş öğretim yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Hossain vd., 2004: 5). Bu bağlamda, Superka, Ahrens ve Hedstrom'un yaptığı değer öğretim yaklaşımları ön plana çıkmaktadır. Bu yazarlara göre değer eğitiminde 5 temel yaklaşım öne sürülmektedir. Bunlar; değer aşılama/telkin etme, ahlaki gelişim/muhakeme, değer analizi, değerler açıklaması ve aktif öğrenmedir (Whitney, 1986: 66). Bu yaklaşımlara gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı da ilave edilebilir (Akbaş, 2006: 58–59).

Toplumda değerlere bakış farklılık gösterebilir. Çünkü değerler arasında üstünlük ve öncelik ilişkileri vardır. Örneğin baskın değerler, bireyi aşan ve geneli ilgilendiren değerler olmuştur. Pepper'e göre ahlaki değerler, ferdin üstünde, ferdi menfaati aşan değerlerdir. Güngör'e göre ise, bir kimsenin değer sıralamasının birinci sırasında bulunan değer onun temel değeridir. Teorik olarak, varlığı mümkün olan bütün değerler bir kimseye verildiği zaman onların bir sıralaması yaptırılınca şahsın en yukarıya koyduğu değer onun her şeyden daha fazla kıymet verdiği şeydir (Güngör, 1993: 23-29). Birey bu tercihi yaparken içinde yaşadığı değer dünyasına göre bir sıralama yapmaktadır. Çünkü dünyada değer yargıları değişse de değerler değişmeden devam etmektedir. Örneğin "Namus cinayeti işlemek iyidir" yargısı, "Namus cinayeti işlemek kötüdür" yargısına dönüşebilir. Fakat "iyi" ve "kötü" bir değer olarak sabit kalmaktadır (Poyraz, 2007: 84). Bu değer yargılarının oluşmasında ve bireyin bu değer yargılarını kabullenmesinde içinde yaşadığı kültürün de etkisi vardır..

Bireylerin değer yönelimleri, uzun zaman dönemlerini kapsayan, toplum ve ev yaşamını düzenleyen, beşeri eylemleri ve karşılıklı ilişkileri etkileyen kanaatleri de göstermektedir. Değer yargılarındaki değişiklikler göstermektedir ki, görev ve düzen değerleri etrafında gelişen yönelimler önemini yitirirken, kişisel gelişimi vurgulayan değerler popülerlik kazanmaktadır. Değerlerdeki değişim analizi, birey merkezli değerlere doğru bir eğilimi ortaya koymaktadır (Ziebert, 2007: 453-454).

Rokeach'e göre değerlerin en önemli fonksiyonu çeşitli durumlarda davranışa rehberlik eden standartlar sağlamasıdır. Değerler, kendimizi başka insanlara tanıtmada, başkalarının davranışını ve kendi davranışımızı yargılamada, kendimizi başkalarıyla karşılaştırmada, başkalarını ikna etmede temel oluşturmaktadır (Aktaran: Sağnak, 2007: 715). Bu nedenle öğretim programlarının başarısı için değer eğitiminde yöneticiler programı desteklemeli, öğretmenler programa katılmalı ve programı uygulamalı, aileler de gerekliliğini kabul etmelidir. Okul ve toplumda kazandırılmak istenen temel değerler üzerinde uzlaşma sağlanmalıdır (Marcus vd., 1999: 45).

Değer yönelimi konusunda Dünya'da yapılan bazı araştırmalar, değer yönelimlerinde toplumlara göre farklılıklar olduğunu göstermiştir. Örneğin 1997 yılında Gallup Organizasyonu tarafından 16 ülkede 18 yaş ve üstü 1000'den fazla kişi üzerinde yapılan araştırmadan şu sonuçlar ortaya çıkmıştır (International Gallup Poll, 1997: 7) :

Tablo 1. Evli Olmayan Bir Çiftin Bebek Sahibi Olmak Ahlaken Yanlış mı?

ÜLKELER	Yanlış (%)	Yanlış değil (%)
Hindistan	84	14
Singapur	69	11
Tayvan	55	26
A.B.D.	47	50
Guatemala	38	56
Tayland	37	57
Meksika	31	67
Kanada	25	72
Büyük Britanya	25	73
İspanya	21	73
Litvanya	16	75
Macaristan	16	81
Kolombiya	10	87
Almanya	9	90
Fransa	8	91
İzlanda	3	95

Tablo 1’deki bulgulardan da anlaşılacağı üzere, küreselleşen dünyada farklı aile değerlerinin olduğu ve bir toplumun ahlak dışı olarak kabul ettiği değerler diğer toplumda normal karşılanabildiği görülmektedir (An International Gallup Poll., 1997: 1).

Değerlerin kazandırılmasında çok sayıda sınıflandırma yapılmıştır. M. Rokeach’ın 1973 yılında yaptığı sınıflandırma oldukça kapsamlı olup, kendisinden sonra gelen birçok araştırmacı tarafından kabul görmüştür. Bu sınıflandırmaya göre, değerler “gaye/amaç değerler (terminal values)” ve bu değerlerin elde edilmesinde gerekli görülen vasıfları temsil eden “vasıta/araç değerler (instrumental values)” olarak iki kategoriye ayırmıştır. Bu sınıflandırmadaki değerler Tablo 2’de gösterilmiştir (Rokeach, 1973: 28):

Tablo 2. M. Rokeach’ın Değer Sınıflaması (1973)

Gaye (Terminal) değerler		Vasıta (Instrumental) değerler	
Rahat bir hayat	İç huzuru	Hırslı/istekli	Hayal gücü kuvvetli
Heyecanlı bir hayat	Gerçek sevgi	Ufkü geniş olma	Bağımsızlık
Başarıma hissi	Ulusal güvenlik	Kabiliyetli	Entelektüel
Barış içinde bir dünya	Zevk	Neşeli	Mantıklı
Güzellikler dünyası	Kurtuluş	Temiz	Sevgi dolu/sevecen
Eşitlik	Öz saygı	Cesaretli	İtaatkar
Aile güvenliği	Sosyal tanınma	Affedici	Kibar
Özgürlük	Gerçek dostluk	Yardımsaver	Sorumlu
Mutluluk	Bilgelik/hikmet	Dürüst	Öz kontrol

Akbaş ise (2004: 91–102) Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde hangi düzeyde gerçekleştiğini tespit ettiği çalışmasında Milli Eğitimin Temel Amaçları içerisinde yer alan değerlerin olduğu bir liste oluşturmuştur. Bu değerleri aşağıdaki şekilde kategorize etmiştir (Tablo 3):

Tablo 3. Akbaş’ın Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması

Değer Grupları	Değer örnekleri
Geleneksel	Ulusal güvenlik, yardımsaver olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek
Demokratik	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak
Çalışma-İş	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

Yukarıdaki sınıflandırmalardan da anlaşıldığı gibi, üzerinde tam olarak uzlaşmış bir değer sınıflandırması bulunmamaktadır. Değerlerin toplumsal ve kültürel nedenlerle farklı algılanması, çeşitli değer sınıflamalarını ortaya çıkarmıştır. Son yıllarda eğitimciler tarafından farklı ülkeler nezdinde,

toplumların sahip oldukları temel değerler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Toplumların ihtiyaçları dikkate alınarak yapılan tespitler, yine de kişiden kişiye, toplumdan topluma değişebilmektedir.

İlköğretim programlarında 2004 yılında değişiklik yapılana kadar değerler müfredat programlarında “gizli kazanımlar” şeklinde yer alırken, bu programlarla birlikte doğrudan ifade edilmiş ve öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir. Çoğu ülkede olduğu gibi, ülkemizde de, öğrencilere kazandırılacak değerler tartışma konusudur. Bu sebeple ilköğretim dönemindeki değer ihtiyaçlarını belirlemede, bireylerin değer yönelimlerinin tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır.

AMAÇ

İlköğretim 6.sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerini tespit etmektir. Bu bağlamda öğrencilerce tercih edilen değerlerin Rokeach (1973) ve Akbaş (2004)’ın değer sınıflamaları ile uyumu karşılaştırılmıştır.

YÖNTEM

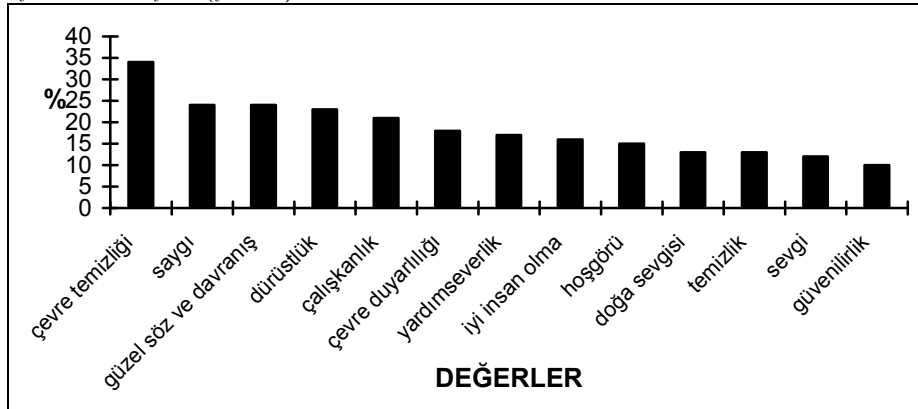
Çalışmada tekil tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, Ankara örnekleminde Altındağ, Mamak, Keçiören, Çankaya, Yenimahalle, Sincan ilçelerinden random yöntemiyle seçilen 9 farklı ilköğretim okuluna devam eden 6.sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerin değer yargılarını belirlemek için, uzman görüşleri çerçevesinde düzenlenen, “Çevrenizdeki insanlarda hangi özelliklerin olmasını istersiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğrencilerden cevaplarını yazılı olarak vermeleri istenmiştir. Öğrenciler formlara tek değer yazdıkları gibi birden fazla değer de ifade etmişlerdir. Çalışma kapsamında 1315 öğrenciye görüşme formu dağıtılmış, ancak değerlerle ilgili olmadığı veya cevap yazılmadığı gerekçesiyle 83 tanesi geçersiz kabul edilmiş, 1232 öğrenci görüş formu (651 kız, 664 erkek) değerlendirmeye alınmıştır.

Öğrencilerden alınan cevaplar içerik analizine tabi tutulmuştur. Veriler önce her birey için ayrı ayrı düzenlenmiş, daha sonra da Akbaş tarafından kullanılan (geleneksel, demokratik, çalışma-iş, bilimsel ve temel) ve Rokeach tarafından kullanılan (amaç ve araç) değer sınıflamalarına göre karşılaştırılmıştır. Sonuçlar frekans ve yüzde puanlarına göre değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin değer yönelimlerini belirlemek için yapılan bu çalışmada önemli bulgulara ulaşılmıştır. Öğrenciler, kendilerinde ve çevrelerindeki insanlarda görmek istedikleri özellikleri belirtmişler, birden fazla değer tercihinde bulunabilmişlerdir. Bu ifadeler tespit edilirken, öğrencilerin formlarda yazdıkları kelimeler dikkate alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler görüşme formlarında 97 değer ifadesinden bahsetmişlerdir. Bu ifadelerin görüşme formlarında belirtilme sayısı 414 – 1 arasında değişmekte olup, oransal olarak % 34 - %0,1 arasında değişmektedir. Belirtilen değer ifadeleri iki kısımda ele alınmıştır. Öncelikle öğrencilerin %10’undan daha fazlası tarafından tercih edilen ifadeler, daha sonra ise öğrencilerin %10’undan daha az bir kısmı tarafından tercih edilen değer ifadelerine bakılmıştır. İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin en fazla tercih ettikleri değerler sıralamasında, öğrencilerin %10’undan daha fazlası tarafından benimsenen ve ifade edilen değerler şunlar olmuştur (Şekil 1):

Grafik 1. Öğrencilerin En Fazla Tercih Ettikleri Değerler

Grafik 1 incelendiğinde, öğrencilerin özellikle *çevre ile ilgili değerlere* (çevre temizliği, çevre duyarlılığı ve doğa sevgisi) ve *insanlar arası ilişkilerde önemli rol oynayan değerlere* (sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik, dürüstlük) önem verdikleri görülmektedir. Yine grafikte belirtilen *kötü söz ve davranışlardan uzak durma (güzel söz ve davranışı benimseme)* ile *iyi insan olma* değerlerine yapılan yönelim ise, öğrencilerin şiddet, niteliksiz ve ahlaki kurallara uymayan insan olma gibi kavramlara da karşı olduklarını göstermektedir.

Yukarıdaki değerlerin yanı sıra öğrencilerin belirttiği 84 değer ifadesi daha vardır. Bu değerler oransal olarak çok fazla olmamakla beraber, nitelik bakımından oldukça önemlidir. Bu 84 değer ifadesi, öğrencilerin %10'undan daha düşük bir kesimi tarafından tercih edilmiş olup, oranlar düşük olduğu için, elde edilen veriler frekans aralıkları şeklinde gösterilmiştir. Bu değerler ve frekans aralıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 4):

Tablo 4. Öğrencilerce (%10'undan daha düşük) tercih edilen diğer değerler ve frekansları

Frekans aralıkları	DEĞERLER
61-100	Akıllı olma, tarihi eserlere duyarlılık, kurallara uyma, düzenli olma, terbiyeli olma,
41-60	Akademik başarı, doğruluk, dayanışma, duyarlı olma, dostluk/arkadaşlık,
21-40	Sağlıklı olmaya önem verme, hayvanseverlik, sorumluluk, sevecenlik, örnek olma, paylaşımcı olma, ahlaki olma, iyilikseverlik, tutumluluk, ilgili olma, sır saklama, cömertlik
11-20	Para sahibi olma, mutluluk, uyumlu olma, nezaket, hak ve özgürlüklere önem verme, samimiyet, bilinçli olma, güler yüzlü olma, etkin iyi vatandaş olma, aile birliğine önem verme, rahat bir hayat, dindar olma,
10-1	Eşitlik, özgüven, estetik (güzellik), vatanseverlik, değer verme, şiddet karşıtı olma, cesaret, bilgili olma, neşeli / şakacı olma, adaletli olma, Türk büyüklerine saygı, titizlik, merhamet, ciddiyet, bayrak ve İstiklal Marşına saygı, bencil olmama, barış, azimli olma, birlik/beraberlik, sanatseverlik, dikkatli olma, disiplinli olma, misafirperver, girişkenlik, mantıklı olma, tutarlı olma, empati, sadakat, alçakgönüllülük, bencil olma, spora ilgili olma, şefkat, duygusal, hayalgücü, katılımcı, helal yemek, zevk sahibi, disiplinli olma, fedakarlık, bilime önem verme, altın kural (kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma kuralı), asillik, coşkulu olma, gönüllülük, edepli olma, namuslu/şerefli olma, değişim, maceracı, Türkçeye önem verme, eğlenceli olma

Tablo 4'teki ve Grafik 1'deki değerler arasında birtakım benzerlikler olduğu görülmektedir. Örneğin, "iyi insan olma" değeri 195 öğrenci tarafından onaylanırken, "iyilikseverlik" 23 öğrenci tarafından tercih edilmiştir. "Saygı" değeri 299 frekansa sahipken, "terbiyeli olma" 64 kişi tarafından tercih edilmiştir. Benzer değerlerin farklı şekillerde ifade edilmesi, öğrencilerin değer kavramlarına yükledikleri anlamların farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmada ortaya çıkan değer ifadeleri üzerinde birtakım başka gruplandırmalar yapılarak bu farklılıklar ortadan kaldırılabildi. Ancak, araştırmanın orijinalliği açısından, öğrencilerin kendi ifadelerine sadık kalınması uygun görülmüştür.

Tercih edilen doksan yedi değer içinde, frekansı çok düşük olmakla beraber (1-10), bir tane olumsuz değere *-bencil olma-* vurgu yapılmış olması da dikkat çekicidir. Değerlerin dağılımına bakıldığında, 6. sınıf öğrencilerinin bireysellik ön plana çıkararak değerlerin yanı sıra, çevre temizliği, çevre duyarlılığı, dayanışma, iyilikseverlik, yardımseverlik, duyarlı olma gibi toplumsal birlikteliğe vurgu yapan değerlere de önem vermeleri olumlu bir durumdur.

Bu çalışmada tercih edilen değer ifadelerinin, Rokeach'ın sınıflandırmasına göre tasnifi yapıldığında farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Çalışmada öğrencilerin en fazla tercih ettiği birçok değer, Rokeach sınıflandırmasında yer almadığı tespit edilmiştir. Çalışmada en fazla tercih edilen 13 değer içerisinde (Grafik 1), Rokeach sınıflandırmasındaki amaç ve araç değerlerden sadece 5 değer vardır (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörülü olma, temizlik ve sevgi).

Rokeach sınıflandırmasına göre, öğrenciler tarafından tercih edilen (amaç ve araç) değerler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin Rokeach'ın değer sınıflandırmasındaki araç değerlere daha fazla önem verdikleri anlaşılmaktadır. Öğrenciler en fazla "dürüstlük (%22,6)" değerini tercih ederken, en az "hayal gücü(%0,2)" değerini tercih etmişlerdir.. Amaç değerler ise oransal olarak oldukça geri durumdadır. En fazla tercih edilen amaç değer %11,7 ile "sevgi" olmuştur (Tablo 5). Bu durum, Rokeach sınıflandırmasının günümüz Türk toplum yapısıyla tam olarak örtüşmediği ve toplumlar arasındaki kültürel farklılıkların değer yöneliminde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5. 6. Sınıf Öğrencilerinin Tercih Ettiği Değerlerin Rokeach Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Araç değerler	f	%	Amaç değerler	f	%
Dürüstlük	278	22,6	Sevgi	144	11,7
Yardımsızlık	208	16,9	Arkadaşlık /dostluk	50	4,1
Affedici/Hoşgörülü olma	189	15,4	Aileye önem verme	11	0,9
Temizlik	157	12,8	Rahat bir hayat	11	0,9
Sorumluluk	31	2,5	Eşitlik	10	0,8
Sevecenlik	29	2,4	Güzellik	10	0,8
Nezakət	16	1,3	Barış	5	0,4
Cesaret	9	0,7			
Neşeli olma	8	0,6			
Hayal gücü	2	0,2			

Rokeach sınıflandırmasında yer alan, ancak öğrenciler tarafından tercih edilmeyen değerler de vardır. Amaç değerlerden, heyecanlı bir hayat, başarıma duygusu, özgürlük, mutluluk, iç huzuru, ulusal güvenlik, zevk, kurtuluş, öz saygı, sosyal tanınma, bilgeliik/hikmet; araç değerlerden ise hırslı olma, ufku geniş ve kabiliyetli olma, bağımsızlık, entelektüellik, mantıklılık, itaatkarlık, öz kontrol değerleri de öğrencilerce tercih edilmemiştir (Tablo 4 ve Tablo 5).

Öğrencilerin tercih ettikleri değerleri Akbaş'ın değer sınıflandırmasına göre kategorize ettiğimizde, daha farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Değerlerin frekans ve yüzdelik dilimlere göre dağılımı aşağıdaki tabloya çıkarılmıştır (Tablo 6): Çalışmada en fazla tercih edilen 13 değer içerisinde (Şekil 1), Akbaş sınıflandırmasındaki değerlerden 7 değer vardır (dürüstlük, yardımsızlık, hoşgörülü olma, temizlik, çevre temizliği, çevre duyarlılığı ve saygı).

Tablo 6. Öğrencilerce Tercih Edilen Değerlerin Akbaş'ın Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Değer sınıfları	Değer örnekleri	Frekans	%
Geleneksel	Yardımsızlık	208	16,9
	Güvenilirlik	121	9,8
	Tutumluluk	22	1,8
Demokratik	Saygı	299	24,3
	Hoşgörü	189	15,4
Çalışma-İş	Çalışkanlık	264	21,4
	Sorumluluk	31	2,5
	Azimli olmak	5	0,4
Bilimsel	Bilime önem verme	2	0,2
Temel	Çevre temizliği	414	33,6
	Çevre duyarlılığı	221	18,0
	Temiz olmak	157	12,8
	Sağlıklı olma	40	3,2
	Estetik	10	0,8

Akbaş'ın sınıflandırması da, Rokeach'ın sınıflandırmasındaki gibi, öğrencilerin değer tercihlerini tam olarak yansıtmadığı görülmekle birlikte, yine de değer tercihlerini daha doğru karşıladığı görülmüştür. Örneğin, “çevre temizliği (% 33,6)”, “saygı (% 24,3)”, “çalışkanlık (% 21,4)” gibi değerler oldukça yüksek oranlarda tercih edilmişlerdir. Veriler Akbaş'ın sınıflamasına göre değerlendirildiğinde, öğrencilerin *temel* ve *demokratik* değerlere daha fazla önem verdikleri görülmüştür. *Çalışma-iş değerleri* ve *geleneksel değerler* ise aynı oranda tercih edilmemişlerdir.

Akbaş'ın sınıflandırmasında yer alan, ancak öğrenciler tarafından doğrudan ifade edilmeyen değerler de vardır. Geleneksel değerlerden *ulusal güvenlik*, *aile güvenliği*, *hayatın verdiklerini kabul etmek*; demokratik değerlerden *işbirliği*, *kibar olmak*; Çalışma-iş değerlerinden *girişimci olmak*; Bilimsel değerlerden *araştırmacı olmak*, *yaratıcı olmak*, *meraklı olmak*, *bilimsel olmak*, *eleştirel olmak* öğrenciler tarafından doğrudan ifade edilmemiştir.

Her iki sınıflandırma türünde de öğrencilerin daha çok temel değerlere yöneldikleri ve bilimsel değerlere yeterince önem verilmediği görülmüştür. Bu durum öğrencilerin yaş ve öğrenim düzeyleri ile eğitim ortamlarında vurgulanan değerlerin temel değerler olmasından kaynaklanabilir.

SONUÇ

İlköğretim öğrencilerinin değer yönelimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Değer listelerinden de anlaşılacağı üzere, öğrenciler çevresindeki insanlarda 97 farklı değer bulunmasını istemektedirler. Bu değerler içinden öğrencilerin %10'u tarafından tercih edilen değerler ise sırasıyla çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirliktir. Ancak öğrencilerin değer kavramına farklı anlamlar yüklemelerinden dolayı, içerik olarak birbirine yakın farklı değerleri ifade ettikleri de tespit edilmiştir. Bu durum onların bu değerlere önem vermedikleri anlamına gelmemektedir. Sadece kabul edilen ve benimsenen değerlerin ifade edilmiş şekli farklı olmuştur. Sarı (2005:84) öğretmen adaylarının değer tercihlerini tespit ettiği çalışmasında ilk sırada siyasi değerlerin yer aldığını ortaya koymuştur. Bu araştırmada ise siyasi değerlerin tercih edilmemiştir. Bu durum, öğrencilerin yaş gruplarına göre çevreleriyle etkileşimi sonucu değer önceliklerinin değişebileceği şeklinde yorumlanabilir. Yiğittir (2010:207) ilköğretim öğrenci velilerinin değer tercihleri ile ilgili çalışmasında onların okulda en çok aile birliğine önem verme, çalışkanlık, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, doğruluk, saygı, yardımseverlik ve cesaret değerlerine öncelik verdiklerini tespit etmiştir. Bu değerlerden saygı, dürüstlük, çalışkanlık ve yardımseverliğin öğrencilerce de tercih edildiği görülmüştür. Ailelerin daha çok milli değerleri tercih ettikleri, bu çalışmada ise öğrencilerin çevre, toplum ve bireysel özellikleri içeren değerlere yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında Aydın'ın (2003) gençliğin değer algısını tespiti yönelik çalışmasında olduğu gibi yaş faktörünün etkili olduğu söylenebilir. Çünkü Aydın (2003:141-142) araştırmasında 18-22 yaş arasındaki gençlerin sosyal düzeni sağlayıcı değerlere öncelik verdiklerini belirtmiştir. Araştırmaların bu sonuçları değer konusunda yapılacak çalışmada çok geniş bir örnekleme ve farklı yaş, meslek, yerleşim yeri, sosyo-ekonomik özellik gibi faktörlerin de etkisini araştırarak şekilde yapılması gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Öğrencilerin tercih ettikleri değerlerin Akbaş ve Rokeach tarafından geliştirilen değer sınıflandırmaları ile karşılaştırılmasından ise değer sınıflandırmalarının çok fazla işlevsel olmadığı gözlenmiştir. Çünkü öğrencilerin en fazla tercih ettikleri değerlerden 13 tanesinden Rokeach'ın sınıflandırmasında sadece 5 değer (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörü olma, temizlik ve sevgi) olduğu; Akbaş'ın sınıflandırmasında ise 7 değer (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörü olma, temizlik, çevre temizliği, çevre duyarlılığı ve saygı) olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, öğrenci yönelimlerini bir değer sınıflandırmasına tabi tutmak oldukça güçtür. Değer alanındaki literatür çalışmaları da zaten bu durumu desteklemektedir. Örneğin, 1996 yılında New York'ta UNICEF merkez büro çalışanlarından 12 eğitimcinin yaptığı toplantıda, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve onların daha mutlu ve uzun bir hayata hazırlanması için Yaşayan Değerler Eğitimi Programı (LVEP) yapılmıştır. Burada tespit edilen her bir değer için bir ünite oluşturulmuştur. Bu değerler, barış, saygı, sevgi, hoşgörü, dürüstlük, alçakgönüllülük, işbirliği, mutluluk, sorumluluk, sadelik, özgürlük, dayanışmadır (Tillman, 2000: XII-1). Ryan ve Bohlin son yapılan Gallup oylamalarında eğitimde sorumluluk, saygı, dürüstlük, ilgili olma, dikkatli olma, tolerans ve ahlaki cesaret gibi erdemlere çok acil ihtiyaç olduğunu iddia etmektedirler (Hayes vd., 2000: 1). William James ise bütün etikler ve ahlaklılığın dikkate değer temel ilkelerinden biri olan sevgiyi ön plana çıkartmıştır. ABD New Jersey'de 21 danışma üyesinin katıldığı bir toplantıda da devlet okulları için 4 temel değer tanımlanmıştır. Bunlar: kendine saygı, başkalarına saygı, vatandaşlık sorumluluğu ve doğal çevreye saygıdır (Kinnir vd., 2000: 5-6).

Brynildssen (2002:1), 2000-2001 yıllarındaki çalışmasında temel değerleri şöyle sıralamıştır: “dürüstlük, işbirliği, diğer insanlara yardımcı olma/hizmet etme, özgürlük, sorumluluk ve medenilik.” Bu değerler onun çalışmalarında insanların üzerinde en çok anlaştıkları değerler olmuştur. Lickona ise 1991 yılında oluşturduğu değerler listesinde şu değerlere yer vermiştir: sorumluluk, saygı, tolerans, tutumluluk, kendini disipline etme, yardımseverlik, merhamet, işbirliği, cesaret, dürüstlük, adaletlilik ve demokratik olma.

Sonuç bölümünde yer verilen çalışmaların bulguları ile bu araştırmada elde edilen bulgular dikkate alınarak yeni yetişecek nesle hangi değerlerin öğretilmesine karar verilebilir. Böylece değer eğitiminde sıkça yaşanan hangi değerlerin kazandırılması gerektiği sorusuna daha doğru bir cevap verilebilir.

Öğrencilerin yönelimlerine bakıldığında ilk sıralarda çevre ile ilgili değerlerin çok sık tekrarlandığı dikkate alınırsa son yıllarda gerek ders kitapları gerekse medyadaki yayınların etkili olduğu söylenebilir. Bu nedenle

öğrencilerin değer tercihlerini olumlu yönde etkileyecek yayınların yapılmasında hem toplum hem de devlet daha duyarlı davranmalıdır.

İlköğretim 6.sınıf öğrencilerinin, milli değerleri çok az vurgulamaları dikkat çekicidir. Bu nedenle öğrencilere öğretim programları dışında, LVEP, İnsanca Değerler Eğitimi (Dılmaç, 2002) gibi değer eğitimi programlarıyla özellikle milli, demokratik ve toplumsal birlikteliği vurgulayan değerler kazandırılabilir.

Öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerin öğrencilerin yönelimlerinden/ tercihlerinden de anlaşılacağı üzere kendilerinin kazanmış olmasının yetmeyeceği dikkate alınmalıdır. Bunun için okul-aile ve toplum üçgeninin de değerler eğitimine tabi tutulması gerekmektedir. Bu faaliyetlerde medya kuruluşları aktif olarak olumlu rol oynayabilirler.

Değerler eğitimiyle ilgili literatürde kullanılan yeni yöntem ve teknikler, öğretmenlere hizmet içi eğitim yoluyla mutlaka uygulamalı olarak gösterilmelidir. Bu sayede değer eğitimi olumlu yönde gelişme gösterebilecektir.

Değer eğitiminde değer sınıflamalarından ziyade toplumun, devletin ve bireylerin maddi-manevi ihtiyaçları yapılacak geniş boyutlu araştırmalarla tespit edilerek değerlerin eğitimine önem verilmelidir. Değer sınıflandırmaları da kendi toplum yapımıza uygun olarak ve günümüz şartlarına göre revize edilmelidir. Bu çalışma için Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde özel bir araştırma komisyonu kurularak çalışmalar koordine edilebilir.

KAYNAKLAR

- Afdal, Geir (2007). Ahlak Eğitiminin Analizi: Bir Tipoloji. *Değerler ve Eğitimi*. Kaymakcan, R., Hökekleli, H., Arslan, Ş., Zengin, M. (Ed). İstanbul: Dem yay., ss. 333-334
- Akbaş, Oktay (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
- (2006). MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu. *Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara. Milli Eğitim Basımevi. ss. 55-60.
- Aydın, Mustafa (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 121-144
- Blackman, Alan - Hurd, Tony - Tima, Nils (2000). *Entrepreneurs : More Honest than We think? A preliminary Investigation into the Characteristic and Values of Owner-Manager*. <http://www.sbaer.uca.edu/research/icsb/2000/pdf/121.PDF> (25/12/2005 tarihinde internet adresinden alınmıştır).
- Brynildssen, Shawna (2002). *Character Education though Children's Literature*. ERIC Clearinghouse on Reading English and Communication. ED 469929. <http://www.ericdigests.org/2003-3/character.htm> (24/8/2006 tarihinde internet adresinden alınmıştır.)
- Dılmaç, Bülent (2002). İnsanca Değerler Eğitimi. Nobel yay. Ankara
- Doğan, İsmail (2007). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. *Değerler ve Eğitimi*. Kaymakcan, R., Hökekleli, H., Arslan, Ş., Zengin, M. (Eds). İstanbul: Dem yay. 615-634
- Güngör, E. (1993). Değerler Psikolojisi. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yay. No:8
- Halstead, J.Mark - Taylor, Monica J. (1996). Values in Education and Education in Values. Bristol-England: Falmer Pres
- Halstead, J.Mark - Taylor, Monica J. (2000). Learning and Teaching about Values : a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30 (2). 169-202.
- Haydon, Graham (2004). Values education: sustaining the ethical environment. *Journal of Moral Education*. 33 (2). 115-129.
- Hossain, Amzad - Marinova, Dora (2004). *Values education: A foundation for sustainability*. Murdoch University: 13th Annual Teaching and Learning Forum. 9-10 February. www.lsn.curtin.edu.au/TL/Forum/2004/Hossain/and/Marinova-val.html
- Kirschenbaum, Howard (1995). *100 Ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: A Longwood Professional Book. Pearson Education.

- Marcus, M. & Fritzer, P. (1999). Moral Education as Public Issue. *Contemporary Education*. 70 (3). 44-45
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2004). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Program Kalavuz Kitabı 4-5.sınıf*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi.
- Poyraz, Hakan (2007). Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı. *Değerler ve Eğitimi*. Kaymakcan, R., Hökelekli, H., Arslan, Ş., Zengin, M. (Eds). İstanbul: Dem yay. 81-88
- An International Gallup Poll. (1997). *Global Study of Family Values*. New Jersey: International Gallup Poll. Report 7 Kasım 1997. www.hi-ho.ne.jp/taku77/refer/valupoll.htm (25/12/2005).
- Rosenfeld, Lawrence - Wynns, Scarlet (2003). *Perceived Values and Social Support in Buffy the Vampire Slayer. The online international Journal of Buffy Studies*. http://www.slayage.tv/essays/slayage10/Rosenfeld_&_Wynns.htm (08/10/2005).
- Sağnak, Mesut (2007). *Orta Öğretim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Okulun Örgütsel Değerlerine İlişkin Algıları İle Kişisel Değerleri Arasındaki Uyum Düzeyleri*. Değerler ve Eğitimi. Kaymakcan, R., Hökelekli, H., Arslan, Ş., Zengin, M. (Eds). İstanbul: Dem yay. 715-726
- Sarı, Enver (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88
- Stanley, William B. (1983). Training Teachers to Deal with Values Education : A Critical Look at Social Studies Methods Texts. *Social Studies*. 74 (6). 242-246.
- Tillman, Diane (2000). *Living Values Activities for Young Adults*. USA-Florida: Health Communications Inc.
- Yiğittir, Süleyman (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (19) 207-223
- Whitney, Iris Bomar (1986). *The Status of Values Education in The Middle and Junior High Schools of Tennessee*. Ph.D Thesis , Tennessee State University
- Ziebert, H.-G. (2007). Çokkültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri. *Değerler ve Eğitimi*. Kaymakcan, R., Hökelekli, H., Arslan, Ş., Zengin, M. (Eds). İstanbul: Dem yay. 445-466